

О. О. БУЛИПНА,
аспірант IV року навчання
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
ім. академіка Степана Дем'янчука

ЕКОНОМІЧНА ОСВІТА І ВИХОВАННЯ ЯК ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КУЛЬТУРИ СТАРШОКЛАСНИКІВ

Анотація

У статті розглядаються актуальні питання з проблем виховання економічної культури старшокласників під час вивчення циклу географічно-природничих дисциплін. Вказано на шляхи підвищення ефективності полікультурного виховання у середовищі формування нових економічних відносин. Проаналізовано досвід наукового співтовариства з проблем впровадження у навчальний процес інноваційних методичних розробок у даному науковому напрямку.

Аннотация

В статье рассматриваются актуальные вопросы по проблемам воспитания экономической культуры старшеклассников в процессе изучения цикла природоведческих дисциплин. Определены пути повышения эффективности поликультурного воспитания в среде формирования новых экономических взаимоотношений. Проанализировано научный опыт в вопросах внедрения в учебный процесс инновационных методических разработок в данном направлении.

Annotation

The article deals with the actual problems of senior pupils' economical culture bringing up in the process of geographical subjects teaching. The ways of poly-cultural effectiveness rising in the environment of new economic relationship formation were defined.

Актуальність постановки проблеми. Соціально-економічні зміни, що відбуваються нині в Україні, перехід до ринкової економіки ставлять перед системою освіти проблему - сформувати економічну культуру молодого спеціаліста, яка б відповідала здійснюваній ним економічній діяльності і давала б змогу оцінювати її з позиції не лише економічної доцільності, але й моральної цінності. Актуальним є формування конкурентоспроможного молодого фахівця, який буде

працювати в нових умовах, та виховання людини, здатної сприймати ринкові перетворення, вільно оперувати основними економічними поняттями, адаптуватися до змін у житті та впевнено почувати себе на ринку праці. Оскільки саме молодь є найбільш ринково налаштованою соціально-демографічною групою суспільства, нині за своїм змістом економічна культура, як і культура загалом, включає в себе певний рівень освіти, тобто сучасні економічні знання, високий ступінь розумових потреб, економічного мислення, вміння знаходити ефективні шляхи розв'язання виробничих завдань, раціонально використовувати матеріальні ресурси і робочий час, визначати резерви. Для економічно-культурної особистості характерні такі риси, як вміння застосовувати на практиці економічні й виробничі знання, дотримуватись високої організованості, дисципліни, бережливості, творчості, ініціативності. Економічна культура демократичного суспільства неможлива без зв'язку з практикою побудови ринкового господарства та індивідуальної відповідальності.

Аналіз останніх публікацій з проблем дослідження. Роблячи аналіз щодо актуальності тематики дослідження, відмічаємо теоретичний розгляд даної проблеми у працях І. Удовиченко, Ю. Бицюри, О. Топузова. Практичні питання застосування методології привиття економічних знань старшокласникам розглядаються у працях А. Дзунадзе, Ю. Тютюнникова, Є. Черткова. Питання професійної компетентності сучасних фахівців, пов'язаної з впровадженням інноваційних освітніх технологій під час викладання предметів природничо-географічного циклу висвітлені у працях І. Гушлевської, Т. Жижко, І. Зимньої, Т. Іванової, Н. Коломінського, А. Хуторського, С. Шишова, Дж. Равена та ін.

Наприклад, А. Хуторської, визначає загальнопредметні, предметні, а також ключові компетенції, до яких, належать: ціннісно-смилова, полікультурна, навчально-пізнавальна, інформаційна, комунікативна, соціально-трудова та компетенція особистісного самовдосконалення. [1]

О.В. Аксьонова визначає мету економічної освіти як розвиток економічного мислення і формування економічної поведінки. Економічне мислення розвивається в процесі розв'язування і аналізу економічних ситуацій, що впроваджуються у всі навчальні дисципліни, та виявляється в набутих навиках приймати самостійні рішення в про-

фесійно скерованих навчальних прикладах [2].

М.В. Вачекський виділяє 2 рівні економічного мислення:

а) теоретико-економічне - усвідомлення суспільних економічних відносин як теоретичне розуміння ідей та категорій;

б) емпірично-економічне - усвідомлене накопичення знань з економіки (в т.ч. економічно-інформаційних) для вирішення конкретних економічних задач [3].

Основний виклад досліджуваної проблеми. Економічна культура особистості - це сукупність засвоєних економічних знань, сформованість економічного мислення, професійних навиків і якостей, які максимально сприяють реалізації можливостей людського фактора у розв'язанні економічних завдань ринкового господарства.

Важливою складовою демократичного будівництва на всіх його етапах є формування нової людини, зокрема цілеспрямований розвиток у всіх членів демократичного суспільства високої економічної культури. Це здійснюється шляхом освіти і виховання. Потрібно не лише давати значущий обсяг економічних знань, але й прищеплювати вміння користуватися ними і створювати нові. Економічна освіта і виховання допомагають людині легше орієнтуватися в економічній діяльності і приймати правильне рішення, виконувати свої економічні функції. Рівень економічного виховання може бути одним із показників соціального прогресу. Історичний характер економічного виховання населення залежить від певного способу виробництва, визначається характером, завданнями і методами економічної діяльності [4,160]. Освіта і виховання - два нероздільних методи впливу суспільства на молодь з метою формування у неї рис, які відповідають цілям і принципам ринкового господарювання [4,161]. Економічна освіта- основа формування економічної свідомості, економічного мислення, вихідним моментом якого є творення економічної культури. Вона включає в себе систему масової економічної освіти і спеціальну підготовку кадрів усіх сфер економіки, політики, культури, П.Бурдье називав освіту «символічним капіталом». Освіта відкриває велике поле можливостей для набуття цього капіталу, який неможливо ні купити, ні отримати в спадок. Потрібно прикласти власні зусилля, щоб досягти визнання, стати професіоналом високого класу. Це - „символічний капітал”, котрий дає шанс для самореалізації особистості і підвищення її соціального статусу. Поряд із традиційним

розумінням капіталу як економічного багатства Бурдье відзначає володіння освітою як капіталом для досягнення високого становища в суспільстві [5]. Ось і з'являється необхідність у нашій державі у створенні системи економічної освіти. Головне завдання економічної освіти - розкриття змісту економічних понять, категорій, законів, розвиток інтересу до економіки і потреби в постійному оновленні знань, формуванні навиків економічного мислення, формуванні економічної свідомості [4, 183]. Така освіта спрямована на підвищення компетентності молодих спеціалістів, їхніх професійних, економічних знань, на виховання у них турботливості про інтереси суспільства, примноження його національного багатства, його економічної міцності, а також виховання почуття господаря, ділової ініціативності, організованості, дисциплінованості, вміння працювати економічно і високопродуктивно у відповідності з принципами ринкової економіки, відігравати певні економічні ролі за умов ринкових реалій.

Економічні знання являють собою сукупність економічних теорій про зміст, характер, особливості матеріальних благ, їх виробництво, обмін, розподіл і споживання, про вплив матеріального життя на розвиток суспільства, а також про шляхи, форми і методи, котрі сприяють прискоренню розвитку суспільства [4]. Вони є відображенням у свідомості людей реального економічного життя, результатів дії об'єктивних економічних законів [6,32]. Це - суттєва частина духовного багатства суспільства. Як зазначав К. Маркс, майстерність і знання (наукової сили) самих робітників є основним нагромадженням. Опановуючи економічні знання, працівники повинні правильно використовувати «основне нагромадження», тобто вміти застосовувати економічні знання на практиці [6,33]. Ці знання розширюють кругозір підростаючого покоління, сприяють глибшому розумінню ним своєї ролі в розвитку суспільного виробництва, допомагають йому впевнено почувати себе, працювати ефективніше, від їх наявності значною мірою залежить активна економічна діяльність. Радикально змінюються вимоги до професійної підготовки молоді. Вони полягають у тому, щоб сформувані сучасну економічну свідомість, ринкову економічну культуру, допомогти юнакам і дівчатам оволодіти елементами економічної поведінки і навиками роботи в умовах ринку, навчити нести відповідальність за прийняте рішення, відчувати повагу до ділових партнерів, прагнути до чесного накопичення капіталу.

Під економічним вихованням молоді розуміють систематичний, цілеспрямований вплив не неї з метою формування у неї потреб і інтересів, стилю мислення, які відповідають принципам і нормам ринкового господарювання, демократичної моралі. Бережливе господарювання, раціональне використання всіх ресурсів, діловитість, організованість, свідомо дисципліна- ці важливі риси є об'єднуючою ланкою між трудовими, моральними, політичними та іншими напрямками системи виховання. На сучасному етапі слід розвивати інтерес до систематичного наповнення і засвоєння економічних знань, формування і закріплення навичок, умінь, стимулів і мотивів ефективної економічної діяльності, прищеплення прагнення по-господарськи ставитись до власності, примножувати власні і державні надбання, збільшувати творчу активність в утвердженні й розвитку ринкових принципів господарювання і управління [4,165]. Особлива актуальність економічного виховання зумовлена тим, що кожна людина зіштовхується з проблемами економіки в професійній діяльності і в особистому житті. Молода людина, як майбутній працівник, має оволодіти економічними навичками в плануванні і організації своєї праці; виконанні професійних обов'язків, трудових завдань згідно зі встановленими економічними та іншими нормативами; оцінювати результати своєї праці за відповідними критеріями, шукати шляхи підвищення ефективності своєї праці, вдосконалювати виробництво в галузі своєї професійної діяльності, планувати та організувати особистий бюджет, доходи і витрати своєї сім'ї, економічно обґрунтовувати оцінку товарів, що їх купують для особистого користування, раціонально ними користуватись. Зауважимо, що головним в економічному вихованні є зв'язок з життям і з практикою. Якщо молодим людям, які здобули економічну освіту, дати можливість отримати хорошу практику, то, звісно, поліпшуються стиль і форми економічної поведінки, які є домінуючими факторами у формуванні економічної культури особистості [4, 182]

Велику увагу треба приділяти вивченню економічної теорії і конкретної економіки на основі факторів і явищ сучасності, не уникаючи гострих і актуальних проблем ринкової економіки, активізувати творчий потенціал молоді у розв'язанні конкретних виробничо-економічних завдань. Економічна освіта формує насамперед наукову ідеологію (систематизовані, теоретичні погляди), економічне виховання -

психологію (установки, мотиви, ціннісні орієнтації). Єдність освіти і виховання формують у молоді раціонально-емоційні духовні якості. Наприклад, суміш знань, переконань і вчинків утворює нові якості - ідейність, свідомість, відчуття себе господарем власного багатства[2,184]. Сьогодні для успішного розвитку нашого суспільства необхідне поєднання дієвої системи економічної освіти і виховання. Адже для прищеплення у підростаючого покоління морального імунітету до негативних явищ в економічній діяльності, формування уявлень про ринкову економіку, культуру взаємовідносин учасників ринку, про маркетинг, менеджмент, економічну культуру недостатньо є лише теоретична і вузькоспеціалізована підготовка. В Україні важко формувати ринкову економічну культуру молоді через відсутність належної системи економічної освіти і такого виховання підростаючого покоління, яке має бути спрямоване на ті форми ринку, котрі відповідають національним традиціям і культурі. Насамперед, необхідно підвищити реальну результативність економічного навчання. Сутність освіти полягає не лише в збагаченні пам'яті запасом інформації, але й у розвитку здібностей творчо розв'язувати економічні завдання мірою їх виникнення.

Нагальною є проблема підготовки фахівців на перспективу. Це пов'язано з упровадженням інформаційних, комунікативних технологій та з прискоренням технологічного розвитку. Наше суспільство потребує мобільних, контактних, інноваційна спрямованих, всебічно розвинутих спеціалістів, які здатні швидко адаптуватися до умов Життя, виявляти ініціативу та творчий підхід до справи. Сьогодні молода людина повинна бути морально, психологічно, теоретично, практично підготовленою до життя в системі ринкових відносин, чітко усвідомлюючи, що її майбутнє залежатиме від обсягу та якості набутих знань і вмінь, обґрунтованого вибору сфери професійної діяльності, працєвитості та ініціативності, компетентності і творчості, підприємливості та діловитості. Економічна підготовка молодих людей передбачає формування соціально-економічних та професійних знань з метою осмисленні економічних понять, категорій, законів розвитку; розвиток інтересу до економічних питань і подій та потреби в постійному оновленні соціально-економічних знань; формування сучасного економічного мислення. Ринкове економічне мислення включає в себе готовність до вільного, самостійного, відповідально-

го подолання економічних труднощів- Вивчення економічних дисциплін молоддю покликане формувати в неї глибоке розуміння явищ, процесів, відносин в економічній системі, а також засобів і способів вирішення економічних проблем

Висновок. Отже, економічна освіта і економічне виховання є важливими чинниками формування економічної культури. Саме вони мають стати неодмінним атрибутом будь-якої свідомої діяльності, передумовою успішної роботи практично в усіх сферах життя, невід'ємною складовою культурного розвитку молодшої людини, формування економічного світосприйняття молоді, допомагають їй усвідомити правильність, істинність економічної теорії, зрозуміти економічні погляди, ідеї, співвіднести теорії із реальною поведінкою, готовністю діяти відповідно до засвоєних економічних знань. У сучасних умовах посилюється ціннісно-орієнтаційна вага соціально-економічних знань, зростає значення наявності в молодій людини економічного мислення. Внаслідок цього зростає потреба суспільства у перебудові діяльності освітніх закладів, у збагаченні матеріальної основи економічної освіти і вдосконаленні методів економічного виховання, спрямованих на формування ринкової економічної культури, нового економічного мислення, розвиток заповзятливості, ініціативності, енергійності, прагнення до успіху, вміння у різноманітних ситуаціях приймати нестандартні рішення. Система економічної освіти має бути спрямована не лише на засвоєння конкретних соціально-економічних знань і вмінь, а й на те, щоб надавати можливість оволодівати засобами їх застосування в різноманітних ситуаціях, навчити само - стійно економічно мислити і додержуватись моральної економічної поведінки. Наша держава потребує появи фахівців цього типу - людей творчого мислення, які б відзначалися високим рівнем не лише вузькоспеціалізованого, але й економічного кругозору.

Література:

1. Хуторской А. В. Доклад на Отделении философии образования и теоретической педагогики РАО 23 апреля 2002 г., www.eidos.ru
2. Аксьонова О. В. Досвід використання інтелект-карт в економічному навчанні // 36. матер, наук,- метод, конф. „Удосконалення змісту та форм організації навчального процесу відповідно

до міжнародних стандартів”, - К.: КНЕУ, 2005. - Т 2. - С. 3.-7.

3. Вачевський М. В. Теоретико-методичні засади формування у майбутніх маркетологів професійної компетенції: Монографія - К.: Вид. „Професіонал”, 2005,- 364 с.

4. Пономарев В.Д., Попов В.Д., Чичканов В.П. Экономическая культура: сущность, направления развития, - М. - 1987.

5. Бурдье П. Образование как трамплин профессиональной карьеры /7 Социология образования: Тексты. - М. - 2000.

6. Маркс К. Капитал: Критика политической экономии. - М. - 1983.